

VALLONERNA – en liten grupp

Vallonerna invandrade till Sverige för 400 år sedan. Av de omkring 2 500 som kom blev drygt 2 000 kvar. Trots att de bara utgjorde någon enstaka promille av dåtidens 900 000 svenskar har de gjort djupa avtryck. Inom vallonforskningen uppskattas i dag omkring 100 000 svenskar vara vallonättlingar.

I början av 1600-talet rådde lågkonjunktur med religiösa och politiska motsättningar mellan det så kallade Spanska Nederlän-

derna och omkringliggande stater. Många vallonska företagare såväl som arbetare lämnade järnindustrins huvudcentra inom furstendömet Liège med omnejd för att söka nya utkomstmöjligheter i andra länder som exempelvis Spanien, Tyskland och Sverige. Spanska Nederländerna var vid den här tiden en benämning på de sydliga och fransktalande provinserna av Nederländerna. Området omfattade i huvudsak det som sedan blev Belgien. Liège är i dag en provins i östra Belgien.

Invandringen av vallonska arbetare till Sverige skedde huvudsakligen under

perioden 1620–1635. Den i Amsterdam verksamme köpmannen Louis De Geer verkade som överordnad finansiär och organisatör av valloninvandringen till Sverige. Hans landsman Wellam de Besche svarade för omhändertagandet och fördelningen av arbetskraften på svensk mark.

Som invandrare och i egenskap av teknisk innovatör hade han skapat en marknad för de tjänster som vallonerna kunde tillhandahålla. Sveriges framväxt som stormakt, statsmaktens intresse för bergshanteringen, den politiska situationen

Fakta

Vallontumme

Inom medicinsk forskning intresserar man sig bland annat för ärftliga sjukdomar. En del av dessa har så typiska symptom, exempelvis blödarsjuka och danssjuka, att de kan spåras bakåt med hjälp av släktforskning. Det finns en sjuklig förändring, som eventuellt kan hänföras till en viss bestämd vallonsläkt. Det handlar om Welanders Distala Myopati (WDM), som även kallas "Hedesundasjukan". I en lindrig form yttrar den sig i form av ett försvagat tumgrepp ("vallontumme"). WDM ärvs autosomalt dominant, det vill säga att om man har genen så får man WDM. Alla som har WDM är alltså släkt med varandra och har en gemensam anfader eller anmoder.

Illustration: Kristin Almers

I ett större sammanhang pågår även studier av karaktäristika för hela befolkningsgrupper, exempelvis Islands. Den tid är säkert inte långt borta, då vi har särtypiska DNA-kartor för olika etniska populationer. Ett projekt med den ambitionen är igång sedan några år inom Sorenson Molecular Genealogy Foundation (www.smgf.org). Där erbjuds alla att deltaga och leta sina rötter i ett globalt genetiskt webb-släktträd.

Från utvandringsland till invandringsland

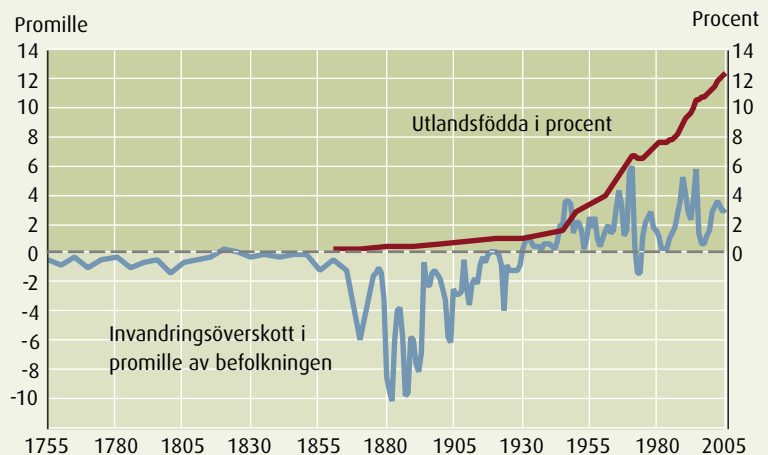
Det finns ingen rikstäckande statistik över 1600-talets in- och utvandring. Även om kyrkobokföringen blev obligatorisk år 1686 så började den sammanställas på riksnivå först år 1749 då Tabellverket inrättades.

Fram till 1930-talet var Sverige ett utvandringsland. Från och med andra världskriget blir invandrarna fler än utvandarna. Sedan dess

har sammanlagt drygt 2 miljoner invandrare kommit till Sverige. Av dessa har mer än hälften flyttat ut igen.

Fram till 1970-talets början dominerade arbetskraftsinvandringen men från mitten av 1970-talet ändrar invandringen karaktär mot att i huvudsak bestå av flykting- och anhöriginvandring.

Invandringsöverskott 1755–2005 och andel utlandsfödda 1860–2005

Anm. Under perioden 1751–1875 är invandringsöverskottet, dvs. invandrade minus utvandrade, beräknat med hjälp av information om folkmängd, antal levande födda och antal avlidna.

Källa: Befolkningsutvecklingen under 250 år. Demografiska rapporter 1999:2, SCB.

som gjort stora avtryck

på kontinenten; alla förutsättningar samverkade i detta skeende.

Immigrationen kan ses som kulmen på en process som startat i liten skala redan ett halvsekel tidigare. Antalsmässigt kom före år 1615 knappt ett hundratal arbetare. Därefter och fram till år 1635 hade vi en invandring av omkring 2 400 valloner, kvinnor och barn inräknade. Ungefär en femtedel av de valloner som kom till Sverige flyttade så småningom härifrån. Sammanlagt blev drygt 2 000 valloner kvar i Sverige. Det motsvarar ett par promille av hela Sveriges befolkning som då var omkring 900 000.

Det tyska inslaget i befolkningen var vid denna tid påfallande stort, särskilt i Östersjöstäderna, som en följd av handelsförbindelser inom Hansan under medeltiden. Andelen medborgare med franska som modersmål var relativt liten. De hade i allmänhet anknytning till hovet och de högre stånden med yrken som diplomater, språklärare och officerare.

Valloninvandringen innebar att vi fick enklaver med fransktalande arbetarfamiljer, vid de större järnbruken i Mellansverige. Under 1600-talet var valloner med endast få undantag sysselsatta inom bergshanteringen och närliggande arbetsområden.

Många av bergslagens bruk grundades eller sattes i stånd under stormaktstiden med hjälp av vallonsk arbetskraft. Under anläggningsperioden var ofta ett större antal valloner verksamma vid bruken. När sedan produktionen kommit igång minskade antalet vallonska arbetare till att endast omfatta nyckelposter. Först mot slutet av 1600-talet sker en successiv övergång bland valloner till andra hantverks- och borgaryrken i samband med inflyttning till städerna.

Vid Upplandsbruken räknades vallonerna som en egen etnisk grupp ännu hundra år efter invandringen. Det illustreras bland annat av den uppländska bruksbataljon

som tillskapades under stora nordiska kriget. Av Krigsarkivets rulla över enrollerat bruksfolk i juli 1713 kan man utläsa att det vid samtliga uppländska bruk räknas 614 svenskar och 223 valloner i arbetsför ålder 20–60 år. Det var först under början av 1900-talet, när vallonsmidet vid de uppländska järnbruken gick mot sitt slut, som vallonernas traditioner och sammanhållning försvagades. För att motverka detta bildades år 1938 Sällskapet vallonättlingar, SVÄ.

Vem är då vallonättling i Sverige i dag?

För att besvara den frågan måste vi först särskilja och identifiera invandrarpopulationen. Vi gör i dag åtskillnad på valloninvandringen i snäv respektive vid betydelse. I det förra fallet räknas bara de med franska som modersmål, i det senare fallet även övriga immigranter med annan språklig tillhörighet som invandrade mellan 1580–1640. Listor över dessa individer och släkter finns hos SVÄ.

Detta synsätt ger en relativt enkel definition av den nuvarande populationen vallonättlingar. Man är vallonättling i snäv bemärkelse om man efter genomförd släktforskning på sin antavla har minst en av de till Sverige inkomna fransktalande vallonerna. I dag uppskattas omkring 100 000 svenskar vara ättlingar till de fransktalande vallonerna. Om också de tyska och holländska släkterna inkluderas växer antalet ättlingar till uppskattningsvis 200 000.

Till och från förs en debatt rörande egenkaps- och utseendemässiga särdrag hos dagens vallonättlingar. Det mesta av detta är fria fantasier. Efter så lång tid som 400 år finns för de allra flesta vallonättlingar inga typiska kännetecken kvar. Det enda undantaget kan vara de stora vallonbruken i Uppland, där valloninslaget var påfallande stort ända fram till bruksdöden i början av 1900-talet. Därifrån kan det fortfarande finnas individer med ett genetiskt inslag

Svensk uppslagsbok, 1936

på kanske upp till 25–30 procent. I Norduppland på 1950-talet fanns ortsbor som hade ett påtagligt mer sydländskt utseende än andra. Vallonerna är dock en blandad folkstam bestående av såväl kelter, germaner som romare och det är bara det latinska inslaget som ibland kan ge dessa mörkare särdrag.

Dagens vallonättlingar är stolta över sitt ursprung. För många släktforskare ”smäller det högre” att hitta en vallon bland förfäderna än en adelsman!

Författare

Kjell Lindblom är författare och forskar om vallonsläkter i Sverige
tfn: 08-612 26 38
e-post: kjelltan@swipnet.se
hemsida: home.swipnet.se/kjelltan/

Lästips

Tore Hållander 1999, **Vägen in i sockenkyrkan: De uppländska vallonernas religiösa assimilation 1636–1693.**

Erik Appelgren 1968, **Vallonernas namn.**
Karl Kilbom 1958, **Vallonerna.**